

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата вносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Волод. Біберович.**

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

III. рік. Ч. 41.

Відень, 4 червня 1916.

Ч. 101.

× Прометееви України.

Саме в пору, коли
нам у землі обіцяній
стати, Ти відійшов від
нас.

Сорок літ трудив ся
Ти, навчав, щоб з рабів
зробити народ по Твоїй
уподобі.

Сорок літ Ти мов
коваль клепає серця і
сумління української на-
ції (увесь вік у самоті.

І тепер уже знає укра-
їнський народ, чого в сер-
ці Твоїм було повно, він
знає, як Ти любив, як
невимовно любив Ти його.
Український народ був
Твоїм родом, Твоюю ди-
тиною, честю та славою;
в нім бачив Ти Свій дух,
Своє майбутнє, і красу і
державу.

Ти віддав Україні весь
Свій вік, весь труд у не-
зломнім завзятттю, Ти вло-
жив у неї все найкраще,
найвище, що знав.

І за Своєю безмежну
любов до Свого народу
Ти нічого не хотів від
нього: ні кадил, ні по-

хвали, ні пошани. Ти навіть приймав від нього
невдячність і наруги і рани, бо-ж Ти любив Свій
народ не тільки за його добру вдачу, але й за
його хиби та злобу, хоч і плакав над ними.

Так безмірно любив
Ти наш народ, а про те
покинув його, хоч так
гаряче бажав Ти ввійти
з нами серед трубного
грому до обіцяної землі.

Ти відійшов від нас,
але Твоє бажання допомогти
братам і обтерти їх сльози
стало Твоїм заповітом для
грядущих поколінь.

Твоя творчість і ді-
яльність довершила чуда:
на скупім і худім полі
наче терен на ріні вирос-
ло ціпке й тверде поко-
ління для великої зміни:
Твої ідеї зродили кадри
національного війська.

З усіх сторін надхо-
дять чорні хмари на укра-
їнську землю, червоніють
поля, труп на трупі усюди,
страшний Вавилон підняв
ся на загіду нашого на-
роду. З коріннем хочуть
вирвати ворожі сили Твоє
плем'я, залізні стони то-
лочуть українські поля,
роблять пустку з загонів, а
квіт Твого народу ллє кров
за невідому будуччину.

На землі короля Данила зірвав ся крик: „До
походу! До бою!“ і луна його покотить ся поза
Дін. Ще хвиля і з тупого остовпіння прокинуть
ся всі і жаден не знатиме, що в мить приступило

до нього. Ще хвиля, а сей крик повторить сорок мільйонів гирл і з байдужних стане народ героїв. І простуватимуть вони шлях Твоєму духови, з печатю Твого духа підуть у мандрівку століть.

Се присягаємо Тобі й тільки виконання сеї присяги може стати відплатою для Тебе за те, що Ти

жертвував цілого Себе, всі життєві вигоди, цілу Свою душу, цілу безприкладну працьовитість, усі цілі, всього Свого Генія українському народови.

Смерть перервала безпереривну нитку Твоїх терпінь. Одначе Твій дух витатиме між Твоїм народом, поки його життя.

Народе мій...

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожу,
Людським призи́рством, ніби струпом веритий!

Твоїм будучим душу я трівожу,
Від сорому, який нащадків пізних
Палитиме, заснути я не можу.

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?

Невже по вік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покірність
Усякому, хто зрадою й розбоєм

Тебе скував і запряг на вірність?
Невже тобі лиш не судилось діло,
Щоб виявило твоїх сил безмірність?

Невже задармо стільки серць горіло
До тебе найсвятішою любовію,
Тобі офіруючи душу й тіло?

Задармо край твій весь политий кровію
Твоїх борців? Йому вже не пишуться
У красоті, свободі і здоровію?

Задармо в слові твоєму іскрять ся
І сила й м'якість, дотеп і поту́га
І все, чим може в гору дух піднять ся?

Задармо в пісні твоїй длеть ся туга
І сміх дзвінкий і жалощі кохання,
Надій і втіхи світляна смуга?

О, ні! Не самі сльози і зітхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твого повстання.

О, якби хвилю вдать, що слова слуха,
І слово вдать, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живущим буха!

О, якби пісню вдать палку, вітхенну,
Що мільйони порива з собою,
Окрилює, веде на путь спасенну!

Якби!.. Та нам, знесиленим журбою,
Роздертим сумнівами, битим сльозом, —
Не нам тебе провадити до бою!

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засьєєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, вперешся Бескидом,

Покотиш Чорним морем гомін волі,
І глянеш як хазяїн домовитий
По своїй хаті і по своїм полі.

Прийми-ж сей спів, хоч тугою повитий,
Та повний віри; хоч гіркий, та вільний;
Твоїй будучині задаток слізми злитий,

Твоєму генію мій скромний дар весільний.

Д. 20 липня 1905.

Іван Франко.

Іван Франко.

Все, що мав у життю, Він віддав
Для одної ідеї:
І горів і яснів і страждав
І трудив ся для неї.

Ціле Його мученицьке життя се безупинна праця,
щоб „з низин тих мрачних і лячних“ підвести маси
поневоленого українського народу

Там, де сам став, до світлих висот
І свободи і чести.

Дня 28 мая перервала ся нитка Його терпінь.
Здавало ся, що серце сьогочасного Українця вже так

обкипіло кровію від ран особистого й народнього горя,
що воно нечує вже більше на жадні нові, хочби які
сильні удари долі. А ось нова втрата, найболішійша
від смерті Шевченка, найбільшу завдає рану нашому
серцю, переповняє чашу горя українського народу
від Попраду аж поза Дін, а вже в першій мірі тих,
що виховали ся на Його творчості, що завзяли ся
проти всіх ворожих сил, своїх і чужих, працювати
над здійсненнем тих ідеалів, котрим Він жертвував
Своє життя, Свою працю, Свою кар'єру, Свої вигоди.
Для вихованої на Франкових думках генерації є По-
кійник прикладом розуміння українського громадян-
ського обов'язку:

Я поборов себе, з корінем вирвав з серця
Усі ілюзії, всі грішні почуття,
Надії, що колись вільнійше ще дихнуть ся,
Що доля ще й мені всміхнеть ся,
Що блиснуть і мені ще радощі життя.
Я зрік ся їх на все. У тачку життєву
Запряжений, як наймит той похилий,
Я мушу так її тягти, покіль живу,
І добре чую се, ярма не розірву
І донесу його до темної могили.

І який же тернистий був шлях Його життя, як дуже відмінний від рожами висипаних стежок усіх тих, що викидали Його з рядів української суспільности або забирали місця, які в першій мірі Йому належали ся по всякій справедливості. І коли біограф Шевченка нараховує сім ясних днів у життю Кобзаря, в життєписи Франка ледви чи й стільки їх знайдець ся. А як на коротенький часочок і заяснів промінь світла, огрів холод Його життя та розігнав хмари, так майже все така коротка хвиля втіхи тільки робила болючішим удар, який наступав по нім.

Шкільні роки.

Уродив ся в Нагуєвичах, дрогобицького повіту, 15 серпня 1856 р. Сільську школу скінчив у сусіднім селі Ясениці Сільній. В часі першого року науки в німецькій або так званій нормальній школі Василян у Дрогобичі вмер Йому батько, покинувши задовжене й занедбане господарство та молоду матір з четверма дрібними дітьми. За старанням вітчима скінчив нормальні школи та перейшов до гімназії. У шостій класі вмерла Йому також мати, а в дім увійшла мачуха.

Ще в нижній гімназії почав писати віршом і прозою та збирати народні пісні. У вищій гімназії кинув ся з жаром до читання найріжнороднійшої всячини. Шевченка (з львівського видання) вивчив майже на память; з інших українських письменників читав залюбки Стороженка, Марка Вовчка, Куліша, Руданського, Мирного; останній зробив на Нього найсильнійше вражінне оповіданням „Лихий попутав“. А з чужих літератур творили Його лектуру ті автори, яких тільки дістав в оригіналі чи перекладі.

В 1875 р. здав іспит зрілости з відзначенням і перейшов на львівський університет. Тут вступив до „Академічного Кружка“, котрий видавав часопис „Друг“; з редакцією „Друга“ стояв ще в гімназії в переписці та від 1874 р. містив там Свої вірші. І повість „Петрії й Довбушуки“, яку почав писати для „Друга“ по приході до Львова, й вірші й переклади з сих часів Франка вказують тільки на вроджений талант будучого Франка, поза тим носять виразні сліди Його дуже багатой лектури та риси своєрідного романтизму: таємничости, екзотичних пригод і тем.

Під впливом Драгоманова.

Той Франко, що „весь вік Свій, весь труд“ дав українському народови „у незломнім завзяттю“, народжуєть ся з хвилею, як познайомив ся з писаннями Драгоманова, як увійшов у кореспонденцію з ним. І

відтоді починаєть ся Франкова „суспільна праця, довга, утяжлива, зате-ж плідна“ в сій свідомості, що вона

Одна лиш може заповнить без дива
Житте людини, бо вона одна
Всіх сил, всіх дум, чуття, стремління людини
Жадає, їх вичерпує до дна.

Сам Франко в передмові до другого тому листів Драгоманова до Нього виставляє високе свідоцтво впливови Драгоманова на галицьких учеників сього великого учителя. „Тепер, обіймаючи всю її цілість (себто кореспонденції), — писав Франко, — я розумію ясно, як мало ми, його ученики, розуміли його за його життя, як мало ми здібні були піднести ся на ту висоту знання і поглядів, на якій він стояв і з якої не спускав ся ніколи. Він був для нас правдивим учителем і вповні безкорисно не жалував праці, писань і упімнень і навіть докорів, щоб наводити нас, лїнливих, малоосвічених, вирослих у рабських традиціях нашого глухого кута, на кращі, яснійші шляхи європейської цивілізації. Можна сказати, він за вуха тяг нас на той шлях, і коли з генерації, що більш або менше стояла під його впливом, вийшла яка користь для загального і нашого народнього діла, то се в найбільшій мірі заслуга пок. Драгоманова.“

Кореспонденція Франка з Драгомановим розпочала ся зимою з початку 1877 р. й тягла ся до самої його смерти. До сеї кореспонденції довели Франка, Павлика й ще кількох товаришів три листи Драгоманова, вислані до редакції „Друга“ в 1875 і 1876 рр., й викликана ними рішуча переміна в думках членів „Академічного Кружка“ про народ і працю над ним. Не зачіпаючи галицько-українських національних і партійних відносин, Драгоманів закидав нашій молодіжи, що вона під культурним і науковим оглядом зостала поза тодішнім європейським рухом, що лїнива в думанню, що недостає їй етичних засад. Драгоманів указував молодіжи на її найперший моральний обовязок служити своїм народнім масам і працювати для них. Листи Драгоманова зробили величезне вражінне на молодь загалом і були початком нового радикально-демократичного руху серед української молодіжи.

Народній напрям узяв у товаристві верх і зазначив ся поперед усього виданням „Дністрянки“. В сім альманасі виступив Франко з першими оповіданнями з народнього життя „Лесишина челядь“, „Два товариші“ та з перекладом „Повіні“ Золі. Того-ж року оспівав він „Наймита“, себто український народ, а в 1877 р. почав друкувати в „Друзі“ образки п. з. „Борислав“, що наробили великого шуму серед галицької публіки.

Перший арешт.

В осени 1876 р. прибули до Львова два російські емігранти Кузьма Ляхоцький і Естремський, котрі замешкали в Павлика, що в часі переїзду Драгоманова через Львів найближше зійшов ся й відтоді переписував ся з ним. Десь коло Різдва арештовано обох емігрантів, а з ними й Павлика. Франко поспішив повідомити Драгоманова про те, що стало ся, й

передати йому деякі вісти з Києва, привезені звітти приїзжким земляком, котрий, виїжджаючи зі Львова, звернув на себе увагу своїм необережним поступуванням і, здасть ся, мимоволі став ся причиною перших львівських арештів. У липні 1877 р. арештовано Франка на підставі одної згадки в листі Драгоманова, адресованім не до Нього, а переданім через руки приїзжого польського емігранта Котурницького, що пробув два тижні в готелі у Львові, а не знайшов часу повіддавати листи, адресовані до Українців, аж поки не приловила всього поліція. В однім з тих листів давав Драгоманів указівки, що мають робити українські поступові кружки у Відні та в Галичині, а Франкови піддавав гадку обіхати Угорську Україну. Прокуратор „знайшов“ у листах сліди розгалуженої політичної конспірації і Франка засуджено на підставі згаданого листу, який признали судді доказом існування тайного товариства, на девятимісячну вязницю.

„Безтолковий процес, — пише про се Франко, — котрий упав на мене, як серед вулиці цегла на голову, і котрий скінчив ся моїм засудженням, хоч у мене не було за душею й тіни того гріха, який мені закидували (ані тайних товариств, ані соціалізму; я був соціалістом по симпатії як мужик, але далекий був від розуміння, що таке соціалізм науковий), — був для мене страшною і тяжкою пробою. Девять місяців, пробутих в тюрмі, були для мене тортурою. Мене трактовано як звичайного злодія, посаджено між самих злодіїв та волоцюг, котрих бувало в одній камері зо мною 14—18, перекидувано з камери до камери при ненастанних ревізіях і придирадках (се, бач, за те, що я „писав“, себто записував на випадково роздобутих карточках паперу з уст союзників, або й свої вірші), а кілька тижнів я просидів в такій камері, що мала тільки одно вікно, а містила 12 людей, з котрих 8 спало на тапчані, а 4 під тапчаном задля нестачі місця. З протекції, для свіжого повітря, союзники відступили мені „найліпше“ місце до спання — під вікном насупротив дверей; а що вікно задля задухи мусіло бути день і ніч відчинене й до дверей продувало, то я що рана будив ся, маючи на голові повно снігу, навіяного з вікна. Та не сама тюрма була для мене найтяжшою пробою: засуд кримінального суду, а особливо те, що я опісля застав на світі, — сто раз тяжший і несправедливіший засуд усеї суспільности, кинений на нас, страшенно болів мене. Мене викинено з „Просвіти“, заборонено приходити на „Бесіду“ (бо др. Шараневич (проф. унів. Ред.), котрий пару разів побачив мене там, читаючи газети, настояв на тім, щоб мені конче заказати приходити, а то він виступить з товариства, і коли мені справді заказано, він таки виступив), а люде (з старших), котрі хотіли мати зо мною яке небудь діло, видались зо мною тільки в секреті, що мене ще дужше принижувало.“

Камінярь.

І відтоді Він камінярь, що прикований ланцюгами до гранітної скелі лупає її разом з тисячами таких са-

мих, щоб розбити її та власною кровю і власними кістками змурувати твердий гостинець. Аж по кістках сих камінярів прийде сим шляхом правда й щасте усіх. І відтоді Він

Вічний революціонер —
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щасте й волю. —

І відтоді Він

Словом сильним мов трубою
Міліони зве з собою.

І міліони йдуть радо:

Сила родить ся й завзяте —
Не ридать, а здобувати
Хоч синам, сли не собі,
Кращу долю в боротьбі.

Для ширення нових думок закладають Франко й Павлик свої органи; „Громадський Друг“ конфіскує прокураторія число за числом за ширенне соціалізму, тому він зміняє назву на „Дзвін“, а далі на „Молот“; „Дрібна Бібліотека“ порушує нові питання для тодішньої суспільности. З творів, які надрукував Франко в першій видавничтві, найважнійша повість „Воа Constrictor“, високої літературної вартости. Змальовано тут дуже вірно душевні переживання змія — давителя Германа Гольдкремера, найпершого багатиря між бориславськими капіталістами, що страшними своїми зволами роздушував безмилосердно свою добычу.

В сім часі хотів видавати часопись „Нова Основа“, та се не вдало ся. Тоді-ж задумав у цілім ряді новель змалювати по змозі всі боки життя простого люду й інтелігенції: економічні, просвітні, правні, політичні й інші відносини. В 1879 р. дістав доступ до польського журналу „Tydzień Polski“, де між иншим п. з. „Ruteńcy“ спортретував сатиричним способом кілька фігур тодішньої заскоружлої української інтелігенції. Рівночасно кінчив инші позачинані роботи, головно переклади з Гайне, Гете й Байрона; з них Фавста видав у 1882 р. за підмогою Драгоманова.

Другий арешт.

Заки се стало ся, Франка арештовано другий раз. Мабуть у марті 1880 р. виїхав Він у коломиїський повіт до К. Геника до Березова, щоб там прожити якийсь час. По дорозі Його арештовано в Яблонові й потім ураз із К. Геником, Ковцуняком і ще кількома иншими втягнуто в процес, що відбував ся в Коломиї проти сестер Павлика й селян Фокшеїв. Їх держали три місяці й пустили, а Франка тому, що не належав до коломиїського повіту, звелено відставити під ескортою поліції на місце уродження. По поліційних арештах у Коломиї, Станиславові, Стрию та Дрогобичі належав сей арешт до найтяжших хвиль у життю Франка. Вже до Дрогобича приїхав Він з сильною гарячкою. На лихо впаковано Його тут у яму, описану в оповіданню „На дні“, а відси (через протекцію) післано Його ще того

самого дня пішки з поліціантом до Нагуєвич. По дорозі заскочив їх дощ і промочив до нитки. Франко дістав сильну лихорадку, прожив тиждень удома в дуже прикрих обставинах, вернув до Коломиї, щоб удати ся до Геника, прожив там страшний тиждень у готелі, написав оповідання „На дні“ й за останні гроші післав його до Львова, а потім жив три дні трьома центами (двома копійками), які знайшов на піску над Прутом. Коли й тих не стало, запер ся в своїй кімнатці в готелі й лежав півтора дня, в гарячці й холоді, ждучи смерти, обезсилений і знеохочений до життя. Від голодової смерти вирятував його один з союзників, висланий Геником. Забезпечений пашпортом, добутий у Дрогобичі, лічив ся кілька тижнів від пропасниці в гостиннім домі Геника й тут зібрав велике число пісень, приповідок і інших етнографічних матеріалів, а також написав ряд віршів. Про його гуляння на свіжій повітрі довідав ся коломийський староста й велів жандармам доставити його до Коломиї. А що в Франка не було грошей на підводу, пігнав його жандарм ще хорого в літню спеку туди пішки. Після сеї тяжкої дороги повідпадали йому на обох ногах нігті на пальцях. Розлютив ся староста, коли побачив пашпорт і муєів пустити його на волю, але постарав ся, що львівське намісництво заборонило Франкови побут у Коломийщині.

Отже виїхав до родинного села, а в осені виїхав до Львова на дальші студії. В часі його неприємності видала група молодих прихильників його ідей споміж Українців, Поляків і Жидів його повістку „На дні“ за гроші, зложені між собою. Оповідання зробило сильне вражіння, його переложено на польську мову. В однім з героїв, введених у повістці, є багато прикмет душевного настрою Поета. На дно суспільности впакували його з світа з усім найкращим: любовю до людей, чуткою вражливостю на всяку кривду й недолю, з прихильністю до всіх покривджених. Хоч тюремне життя прибиває його та витискає на нім своє тавро, все-таки на саму вістку, що вийде незабаром на волю, оживають у нього думки про велику громадянську працю, оживають широкі ідеї, величні гадки про загальне братерство. З цілої повістки так і пробиваєть ся думка, що нехай гине людина, щоб тільки зростала людяність.

Дальша праця Франка до кінця першого періоду діяльності.

І сі думки заставили його написати невеличкий катехизм економічного соціалізму, викладати суспільну економію в робітницьких кружках самоосвіти, зладити невеличкий популярний підручник суспільної економії, писати популярні видання для „Просвіти“ (Про гроші і скарби), брати живу участь в укладанню програми польських і українських соціалістів східної Галичини.

З початком 1881 р. почав Франко укупі з Іваном Белеєм видавати місячник „Світ“, де помістив ряд наукових статей, багато оригінальних і перекладених

віршів та початок великої повісти „Борислав смієть ся“. Не маючи з чого удержати ся у Львові, вернув у великий піст до Нагуєвич, де жив під надзором жандарма, що радив йому вступити до Василян. Побіч кореспонденцій до київської „Зарі“ й до женеvського „Вольного Слова“, побіч статей для „Світа“ й докінчування перекладу „Фавста“ лагодив тоді головно велику повість „Захар Беркут“ на конкурсе, розписаний львівською „Зорею“; повість одержала премію й зустріла ся з прихильними оцінками критиків.

З початком 1883 р. приїхав Франко до Львова й по смерті Володимира Барвінського працював якийсь час у „Ділі“, одначе недовго, бо вже в квітні виїхав до Вікна, куди запросив його В. Федорович і поручив йому написати біографію свого батька. Там побув декілька місяців, потім у Нагуєвичах займав ся читанням праць з політичної й економічної історії Галичини в рр. 1810—1848, а в осені вернув до Львова, щоб користати далі з бібліотек. Тут запрошено його до редакції „Діла“ й „Зорі“ та при сих часописах працював він від осені 1883 до початку 1885 р. В „Ділі“ порушував головно галицькі, економічні та громадські справи; тоді-ж виробив реферат про економічні справи, який виголосив Василь Нагірний на вічу 1883 р. та який зробив у цілій Галичині велике вражіння. На статі Франка в „Ділі“ стали звертати увагу й послали й партія краківських станчиків. Рівночасно дописував до варшавського журналу „Prawda“ й посилав туди переклади своїх новель, яких призибало ся в нього поважне число. Децхо з них друкувало ся в календарях „Просвіти“.

З кінцем 1884 р. приобіцяв Партицький передати Франкови на власність „Зорю“. Одначе коли Франко виїхав на місяць до Вікна, щоб ще раз переглянути матеріали для замовленої роботи, виміг Наталь Вахнянин на Партицькім те, що він передав „Зорю“ Товариству ім. Шевченка. Не тільки з „Зорею“ покрутили перелякані тодішні народовці, але й незабаром виступив Франко з „Діла“ та, роблячи заходи заснувати нову літературну часопись, поїхав весною 1885 р. перший раз до Києва, щоб склонити тамошніх громадян дати матеріальну поміч на видання. Але до видання часописи не прийшло, зате прийшло до „згоди“ між Франком і „Зорею“; Франко перейняв на себе її редагування, але стояв під цензурою відповідального редактора, що в українських обставинах приймає часто нелюдяні форми. Справа вийшла мертворождена, тим більше, що народовці захотіли цензурувати навіть Франкові кореспонденції до „Prawd-i“ та „Kraju“. На весну 1886 р. поїхав Франко другий раз до Києва й там оженив ся з Ольгою Хорунжинською, а в осені викинули його з редакції „Зорі“ за поміщення таких неморальних річей, як вірш Руданського й рецензія Вільхівського — Грінченка. В 1887 р. видав своїм коштом збірник власних віршів „З вершин і низин“, а за гроші, прислані з України на часопись, видав працю Павлика про українські читальні, розпочинаючи тим робом видавництво „Літературно-наукової Бібліотеки“. З сим

роком кінчить ся перший період життя й діяльності Франка, період майже самих розчаровань, коли власні видання швидко упадали, а праця в народовецьких органах показувала ся по короткім часі неможливою.

В наймах. Третій арешт.

Від 1887 р. з вступленнем Франка до „Kurjer-a Lwowsk-ogo“ починаєть ся друга доба Його життя й діяльності — „в наймах“. Відтепер друкують Його річи й переклади Його творів: Kraj, Prawda, Przegląd Tygodniowy, Dziennik Łódzki, Przegląd Społeczny, Kurjer Warszawski, Ateneum, варшавський „Głos“, „Ruch“ і інші. Що більше, в 1889 р. почав Франко видавати враз з Вислоухом польську людovu часопись „Przyjaciel Ludu“. У „Kurjer-i Lwowsk-im“ друкує Франко крім біжучих статей, між ними про панславизм, організацію демократичного товариства й таке інше, також ряд Своїх новель, напр. Яць Зелепуга, Панталаха, Маніпулянтка і т. д. В сім часі щастить ся Його повістці „На дні“, яку перекладають ще два рази на польську мову, з того раз під доглядом Елізи Оржешкової, Його оповідання перекладають і на німецьку мову. Щораз більше уваги присвячує історії української літератури в польських часописах, напр. „Głos-і“, і в „Кіевск-ій Старин-і“ від 1888 р., де помістив також кілька оповідань. З української політичної преси друкує ряд статей у популярній „Батьківщині“, крім того багато перекладає. В літку 1889 р. Його арештують третій раз ураз з Росіянами, що приїхали до Галичини й держать невинно 10 тижнів. В арешті написав ряд поем з оповідань арештантів — головно Жидів, чудове оповідання „До світла“ та ряд тюремних сонетів.

Франка признають першорядним письменником.

Імя Франка стає щораз голоснійше, між молодю знаходить Він гарячих прихильників. У літературі вибиваєть ся на одно з перших місць. Його історична повість „Захар Беркут“ подобала ся українській публиці незвичайно: провідним мотивом сеї повісти те, що Українці можуть побідити громадським ладом, своєю згодою та дружністю, держачи ся дружно купи й незломно стоячи всі за одного, а один за всіх. Неменше признанне здобув Автор за прегарну поему „Панські жарти“ у збірці „З вершин і низин“. Представив тут Франко, як жило галицько-українське село, як жив український простий народ за панщини, як збиткували ся над ними пани та як прийняв наш народ оголошенне конституції. І за всі звирства пана не пімстою відплатив йому наш народ, а пильнуваннем його хорої жінки, а тим, що ходив просити ласки комісаря за своїм колишнім паном. Увагу читача приковує постать ідеального старенького священика з часів панщини, котрий учить у себе вдома мужицьких дітей, наклонює їх до тверезости та будувати школу.

В 1890 р. вийшла у Львові збірка „образків з життя робучого люду“ п. з. „В поті чола“ з передмовою Драгоманова й автобіографією Франка, використаною ось тут докладно. В оповіданнях Фран-

ка побачив Драгоманів плід цілком свідомої праці і щодо форми й щодо змісту. Щодо Франкових поглядів на письменство, воно „мусить бути правдивим дзеркалом основних пригод дійсного життя, загриє щирою прихильністю до людей (гуманністю) і яко таке мусить обертатись найчастійше до тих верстов громади, до котрих належить найбільша часть людности, себто до т. зв. простого народу, до тих, що заробляють собі й більшій частині інших верстов хліб у поті чола.“ Може ніяка країна більше не потребує такого поставлення задач літератури, бо ніде так важко не живеть ся простому людови, як у нас, бо ніде не занедбали так вищі верстви робочих мас, як у нас. „Такі письменні праці, як Франкова, будять прихильність до нашого простого люду і кличуть освічених людей іменем самої освіти обернутись до того люду, як до брата“. Що-ж торкаєть ся типів, подій і обставин оповідань, цікаві слова самого Франка: „Про свої новелі скажу тільки одно, що майже всі вони показують дійсних людей, котрих я колись знав, дійсні факти, на котрі я дивив ся або про котрі чув від свідків, малюють крайообрази тих закутків нашого краю, котрі я, як то кажуть, перемиряв власними ногами. В таким розумінню — всі вони частки моєї автобіографії“.

Справедливо поручав Драгоманів придивити ся, „скільки то поту й навіть кривавого поту потекло з чола самого письменника, поки Він узяв ся малювати поти чола інших людей, скільки текло його й тоді, коли Він писав Свої повісти“. При сім Драгоманів зазначував свій сумнів, що ледви чи вже буде „кінець сим потокам“ „тепер, коли Франка починає вже визнавати і шанувати ширший світ, чужина“, коли багато Його творів поперекладано на польську, німецьку й московську мову. Одначе „сонце правдивої науки безпремінно зійде і над нашою країною, але поки-що та роса туманів, що назбирались на нашому небі од віків, не щеза одразу, а навіть прибира собі нові форми та все-таки виїда очі тим робітникам, що її обметають, щоб легше було сонцевому світови дійти до поля, де ще заховались живі зерна й парослі... Тим більше подякують колись оживші люде таким робітникам... Нехай ся надія піддержить їх в їх важкій праці!“ — кінчив Драгоманів пророчо й самопевно свою теплу передмову.

В оповіданнях Франка пересуваєть ся перед очима читача ряд героїв: дитина, жінка, мужик, Жид, злодій, арештант, а в усіх них стараєть ся Франко віднайти божу іскру. Оповідання Автора докладне, ярке, часто з сатиричною закраскою. Зміст дуже різнородний. Артизм Франка освітлює питомим світлом навіть найбуденнійше житте. В Його обробленню стара як світ тема зворушує глибоко читача. Чарівними в оповіданнях Франка є ті промінні світла, ті крихти добра, що на хвилину освічують найтемнійші сцени життя. Під лахміттем старця й панською одією однаково бєть ся чесне й добре серце. Незвичайним гумором, великою вірністю й докладним знанням дитинячої душі вражають ті оповідання, в котрих з цілою правдою розкриває автор, серед яких обставин і яким

способом виховують у нас сільську дитину. Перлинами поміж Його оповіданнями є нариси з бориславського життя.

На другий період життя й діяльності Франка припадає друге, трохи не вчетверо побільшене видання „З вершин і низин“ у 1893 р. Зібрав тут Франко все те з двадцятилітньої віршової творчості, „за що хоч сяк так міг узяти на себе відповідальність перед своїм артистичним сумлінням“. Переглядаючи тоді ті віршовані листочки, „між котрими так багато перед часом зівялого листа“, Франко почував разом і сум і радість. „Двадцять літ життя і праці, — писав Він з сього приводу, — може не так пильної, не так свідомої і суцільної, якби треба було, та все-таки смію сказати, подиктовані щирим бажанням загального добра й поступу, щирою любовою до рідного народу й рідного краю . . . Неодин широкий розмах наївної думки, не одна блискуча надія, а які скромні здобутки! Та з другого боку потішає мене певність, що лід проломаний“.

Лід проломаний. Франко основателем радикальної партії.

Так сей лід проломив у галицькій Україні Драгоманів і його ученики, в першій мірі Франко, для котрого Драгоманів був першою та майже одинокою людиною, що додала йому духа й охоти (Автобіографія). Проломлюванню леду служила праця гуртка Драгоманова до 1890 р., для сього проломлювання почали Франко й Павлик видавати з початком 1890 р. дуже добре редагований півмісячник „Народ“, сей лід уже зовсім переломив Франко, заснувавши радикально-демократичну партію в осени 1890 р.; була се переміна дотеперішнього незорганізованого гуртка Драгоманівців на здисципліновану партію. В партії й поміж співробітниками „Народу“ знайшов ся цілий ряд талановитих і енергічних людей, отже побіч Драгоманова, Франка й Павлика ще Володимир Охримович, Євген Левицький, Вячеслав Будзиновський, Северин Данилович, Микола Ганкевич, Кирило Трильовський і інші. Гурток молодих сміливців не тільки виступив до боротьби з заскоружлістю старого українства, не тільки почав голосити нові для Галичини західно-європейські думки, але й безмілосердно поборював „новоерську“ згоду українських овець з польськими вовками.

Метою радикально-демократичної партії було: нести в народні маси свідомість їх економічних, політичних і національних інтересів та публіцистично прояснювати ті інтереси й боронити їх. Нова партія забрала ся до праці з таким запалом, з такою вірою у свої ідеали та з таким критичним зрозумінням того, що робило ся довкола них, що з заснуванням радикальної партії пішли тепер раз за разом віча по різних повітах або збори за запросинами. Одним словом, настав між народніми масами небувалий досі рух: почули ся гасла загального голосування, свободи друків, податкових і аграрних реформ. Не тільки промови й реферати інтелігентних провідників партії були цілими популярними та приступними студіями, але й між селянами появили ся прекрасні бесідники, що

вміли пірвати маси до ентузіазму. Під стягом радикалізму стала національно-найсвідоміша часть українського селянства. Тим і можна пояснити величезний вплив сеї партії на наше політичне життя в Галичині: на повстання української соціально-демократичної партії й на перетворення колишньої партії народовців в обновлену національно-демократичну партію. В хрестинах останньої партії в 1899 р. взяв участь і Франко.

Нові розчарування.

Одержавши у Відні в 1894 р. ступінь доктора філософії за наукову працю про старохристиянський роман про Варлаама й Йоасафа, габілітував ся Франко по смерті Омеляна Огоновського з історії української літератури на львівським університеті й видержав іспит з відзначенням. Але не мав за собою ніякої графської ні княжої протекції, противно завзятих ворогів в особі галицького намісника гр. Казимира Бадені й між „Своїми“, — тому й не дістав професури. Так само марно старав ся про посольський мандат до парламенту, бо хоч два рази (в 1897 р. в окрузі Перемишль—Мостиска, а в 1898 р. в тернопільським окрузі) вибрали Його виборці, польське галицьке правительство було іншої думки.

В 1894 р. почав видавати справжній європейський літературно-науковий двомісячник „Житє і Слово“, де побіч маси розвідок, оповідань і поезій зачав друкувати повість „Основи суспільности“ та помістив повість „Для домашнього огнища“. Новиною сеї доби літературної діяльності Франка є драми й комедії: Сон князя Святослава, Камінна душа (обидві друковані в „Житю і Славі), далі „Рябина“, „Учитель“ і „Украдене щастє“ (в „Зорі“); останні обидві здобули собі загальну симпатію. Тоді-ж підніс ся на вершини особистої любовної лірики, здобуваючи собі „Зівялим листем“ (перше видання 1896 р.) славу невмирущого поета.

В 1897 р. судило ся Франкови знову випити багато і від української і від польської суспільности. За передмову до збірки польських перекладів оповідань п. з. „Galicyskie obrazki“ (Галицькі образки) накинули ся на нього „сідоглаві“ патріоти, а там стояли такі зворушливі слова: „Яко син українського мужика, вигодуваний чорним мужицьким хлібом, працею твердих мужицьких рук, почувую ся до обовязку панщиною цілого життя відробити ті дрібняки, які видала мужицька рука на те, щоб я міг видряпати ся на висоту, де видно світло, де пахне воля, де ясніють вселюдські ідеали. Мій український патріотизм се не сентимент, не народня гордість, то тяжке ярмо, вложене долею на мої рамена. Можу здригати ся, можу тишком проклинати долю, що вложила мені на плечі се ярмо, але скинути його не можу, не можу шукати іншого рідного краю, бо я став би підлим супроти власної совісти. І коли що улекшує мені двигання сього ярма, так се вид того українського люду, що хоч гноблений, темний і деморалізований довгі віки, хоч і сьгодні убогий, неповоротний і непорядний, все-таки поволі підносить ся, відчуває у щораз ширших масах жадобу світла, правди спра-

ведливості й шукає до них доріг. Отже варто працювати для того люду й ніяка чесна праця не піде на марно“. Дуже влучно відповів Франко тим, котрі накинули ся на нього, що вони любили свій народ, „як дім, воли, корови“, а Франко „не любив“ його „з надмірної любови“.

Ще більше шуму наробила серед польської суспільності його стаття у віденській часописи „Die Zeit“ про Міцкевича яко поета зради. На нього накинули ся всі часописи, проти нього розвісили по Львові афіші з надписами: „Проч з Франком“, йому не подавали руки, не кланяли ся при стрічі, а в додатку усунули з редакції „Kurjer-a Lwow-sk-ogo“. І саме ся хвиля закінчує другий період життя й діяльності Франка, а починає третій, коли Франко працює головно по українських виданнях, не перестаючи далше писати про Україну й українські справи до німецьких, московських і чеських видань.

Яке гірке розчарування з другої доби. Десять літ працював Франко й товариші, щоб зросли сила та вплив польських організацій: соціально-демократичної й людової партії та щоб обидві вони переконали українських ідеалістів, що їм не можна ждати ніякої помочи від них для свободолюбних змагань молодшої української генерації.

З болем згадав Поет про свою минувшину:

Я згадую минулеє життє
Спокійно, та без радости, без туги:
Одно із него виніс я чуттє,
Що я не був у нім щасливий, други.

Багато праці і турбот і скрут,
Та не було вдоволення, утіхи;
Мов віл в ярмі я чув на собі прут
І тяг — чужого скарбу повні міхи.

Хоч не згасав ніколи огник мій,
Та полум'ям не бухав, більш димив ся,
А замість світла сипав іскор рій.

Хоч ненастанно стяг мій з вітром бив ся,
Та не високо плив в руді слабій
І хоч я жив, то все-ж я не нажив ся.

Серед таких обставин не було-б дивно, якби у Франка збідли давні ідеали

І люде видались таким дрібним
Мізерним кодлом . . .

Третя доба життя й діяльності Франка. 25-літній ювілей літературної творчости.

До веселих хвиль життя Франка треба зачислити ювілей його двадцятипятилітньої літературної праці. З приводу цього ювілею уладила молодь і гурток прихильників Франкового таланту вечерниці. Тоді й видано спис творів Франка, зладжений Павликом (128 стор., сьогодні подвоїв ся-б), тоді й посипали ся по всім краю складки на ювілейний дар. У часі свята зложено багато дарунків, а промовці: Володимир Гнатюк (від

ювілейного комітету), проф. Михайло Грушевський, Степан Новаківський, Наталія Кобринська, Гриць Гарматій і Михайло Павлик склали привіти Ювілятові та виказували його надзвичайні заслуги для української літератури, науки, для національно-культурного й політичного розвитку українського народу. Зворушливим голосом відповів Франко на промови сповідю, в якій зазначив своє становище до свята та сказав між иншим: яко син селянина, вигодуваний твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю свого життя простому народові. Вихований у твердій школі я відмалку засвоїв собі дві заповіді. Перша — саме се було почуттє того обов'язку, а друга — се потреба ненастанної праці. Я бачив відмалечку, що нашому селянинові ніщо не приходить ся без важкої праці; пізнійше я пізнав, що й нам усім яко нації ніщо не прийде за дармо, що нам ні від кого ніякої ласки не надіяти ся“. З досвіду Свого життя дав тоді на бенкеті влучну науку нашій громаді, як у війську, йти лавою, а не ломати рівного ряду.

Ювілейний рік приніс повне признание Франкови від своїх і чужих; усі назвали Франка першорядним артистом слова, ученим і найвизначнішим діячем українського слова. Заразом указували, що артистичні твори Франка могли-б зайняти почесне місце в кожній з теперішніх європейських літератур.

На вершинах творчости.

Як у другім періоді праці опер Франко Свою українську літературну, публіцистичну й наукову діяльність головно на „Літературно-науковій Бібліотеці“ (заснованій 1889 р.), „Народі“, „Житю і Слові“, часописах і виданнях радикальної партії, окрасою котрих усе були його писання, так у третім періоді зосереджує він свою діяльність коло „Літературно-Наукового Вістника“, фактичним редактором котрого був від 1898 до 1906 р. включно, видань Наукового Товариства ім. Шевченка та серій „Видавничої Спілки“. Про його невмирущі заслуги коло „Літ.-Наук. Вістника“ та для двох згаданих товариств прийшло ся-б дуже багато писати; на щастє сей час трохи краще вже відомий молодій генерації. Кілька повістей, цілий ряд оригінальних і перекладених оповідань і віршів, довжезний ряд літературно-критичних студій про українську й чужу літературу, зокрема про нові появи на українським книжнім ринку побіч преприкрої праці над виправлюванням рукописей, над коректою і читанням непридатних до друку творів молодих адептів літератури — отсе дав Франко „Л. Н. Вістникові“ за мізерну платню, котра вистарчала хиба на те, щоб з голоду не згинуть.

У серіях „Видавничої Спілки“ друкує ряд перекладів і оригінальних статей, редагує Кулішеві переклади з Шекспіра й таке инше, а головно видає тут ряд збірок Своїх оповідань* і віршів,** мішаючи

* Полуїка; Сім казок; Захар Беркут; На лоні природи; Місія. Чума. Казки і сагири; Маніпулянтка; Воа constriCTOR, Батьківщина.

** Поеми, Коваль Бассім, Semper tiro, Панські жарти, Зівяле листє, Давне й нове, Вавилонські гимни й молитви, Із літ моєї молодости, Мойсей (друге виданне).

давні рiчи з новими. Чотири збiрки оповiдань вийшли в 1912 i 1913 р. пiд фiрмою А. Хойнацького.* З поетичного дорiбки в третiм перiодi треба пiднести три збiрки коштовної Франкової лiрики: Мiй Измарагд (1898), Из днiв журби (1900) й *Semper tiro* (1906). Змiст Измарагда — се ряд оповiдань, притч, рефлексiй i інших прояв чуття та фантазiї, теми котрих черпанi з рiзних джерел, своїх i чужих, схiдних i захiдних. Чистi перлини лiрики дає збiрка „Из днiв журби“. Двi поеми „Иван Вишенський“ i „На святоюрській горi“ займають трохи не половину збiрки; в першiй змалював Поет знаменито душевнi переживання аскета Ивана Вишенського. Збiрка „*Semper tiro*“ (Все молодець) се всестороннi питання i настрої в сильнiм спокiйним i поважним тонi. Тут Його поезiя немовкована з кричi, сильна чуттем i згармонiзована своєю формою.

З 1905 р. маємо найвищий щабель у Франковiй поетичнiй творчостi — „Мойсея“, котрий може гiдно стати побiч найкращих перлин всесвiтньої лiтератури. Правда, Поет не поборов ще тут Свого внутрiшнього болю, але мужнiсть тону, що не опускала Його в найприкрiйших хвилях життя, рятує й тут артистичнiсть суцiльностi поеми; все-ж таки найкращими в нiй такi рiчи, як прольот, притча про терен, сильно драматичний дiялог мiж Мойсеєм i Азazelем i т. д.

Українська дiточа лiтература не має нiчого кращого над незрiвняного, просто гeнiяльного „Лиса Микиту“, над „Пригоди Дон Кихота“, над „Абу Каземовi капцi“, над збiрку казок „Коли ще звiрi говорили“.

Наукова дiяльнiсть.

На науковiм полi дав Франко рiчи справжньої європейської наукової вартостi; деякi Його працi у виданнях Наукового Товариства iм. Шевченка мають найбільшу наукову вартiсть у виданнях Товариства загалом i звернули на себе загальну увагу по виходi з друку. Про них похвально вiдзивали ся або з ними полемiзували найвизначнiйшi європейскi славісти. Його короткi огляди iсторiї української лiтератури, як напр. у російськiм словарi Брокгауза або у „*Kwartalniku Historycznym*“ — просто незрiвнянi. Такою самою прикметою вiдзначаєть ся огляд старої української лiтератури в „Нарисi iсторiї української лiтератури“, викiнчуванiм уже в часi хвороби, що вiд 1907 р. щораз бiльше руйнувала здоровлє i душевний стан Франка. З однаковим глибоким знанням охоплював українську лiтературу всiх перiодiв, а широкє знання захiдно-європейських лiтератур дає Йому змогу звязати українську лiтературу з лiтературами заходу чи сходу Європи й Византиї. По зразкових студiях про „Чудо Климентiя в Корсунi“, про „Слово о Лазаревiм воскресенiї“, по нових причинках до нашої старинної лiтописи та збiрникiв маємо широко-закресну студiю про старохристiянський роман „Варлаам i Йоасаф“. Сюди належить i монументальне видання апокрифiв з українських рукописей, перша систематична збiрка в цiлій Славянщинi, з не-

менше монументальними передмовами та введеннями в тексти апокрифiв i їх лiтературу.

Що торкаєть середнього перiоду, залюбки вертав до Ивана Вишенського й дав велику основну студiю про нього, вiдкрив лiтературну творчiсть Шумлянського, неоцiнене вiдкритте зробив з карпато-українським письменством, поодиноким проявам котрого присвятив ряд окремих статей. Може по Драгоманову одiдичив незвичайне замилюваннє до старої української драми та вiршi, до української народної пiснi. На сiм полi вiдкривав Вин цiлi скарби, а розробляючи їх, втягав їх у Свої огляди української лiтератури, вставляючи рiчи нераз великої вартостi там, де передтим була пуста (напр. Слово про збуреннє некла, Нашi коляди i т. д.). До сього вiддiлу треба вiднести також Його студiю про український вертеп i пробу систематизацiї українських народнiх пiсень.

Переходячи до ХІХ стол., треба зазначити, що маємо цiлий ряд лiтературно-критичних нарисiв Франка про письменникiв або про поодинокi твори української лiтератури з сього вiку; деколи тi нариси схоплєнi очима того сатирика, що лишив нам декiлька високо артистичних сатир.

Франко видавав також Шевченка, Федьковича, зрєдагував два томи листiв Драгоманова, написав спомини про Остапа Терлецького i т. д. Цiннi Його студiї про „Перебендю“ й „Наймичку“ Шевченка, про „Стару Русь“, про „Молоду Україну“, про „Лукiяна Кобилицю“ i иншi.

Головний орган Наукового Товариства iм. Шевченка „Записки“ завдячує в першiй мiрi Франковим працям, оглядам, замiткам i рецензiям свое голосне iмя в європейських учених. Через довгий ряд лiт не лишав тому „Записок“, аби не подiлити ся з ученим свiтом Своєю новою роботою, новими поглядами, новими вiдериттями, новим представленням рiчи.

А хто мав щастє слухати Його пречудових викладiв на львiвських „Наукових курсах“, уладжєних „Товариством прихильникiв української лiтератури, науки i штуки“ в 1904 р. мiж 23 червня i 23 липня (Огляд української лiтератури вiд найдавнiйших часiв до кiнця ХІХ вiка, 18 годин), хто чув Його виклади про „Молоду Україну“, „Данте Алiгiєри“ i хто хотiв збагнути причину, чому ще сьогоднi не маємо доброї iсторiї української лiтератури, чому дослiди над iсторiєю української лiтератури й критика її так слабо розвинєнi або заступлєнi iсторiєю церкви, — хто мав нагоду бути на засiданнях фiльольоїчної секцiї Наукового Товариства iм. Шевченка, головою котрої був Вин вiд початку її зорганiзування, хто стрiчав ся з ним по публичних бiблiотеках, той мiг тiльки болiти, що на катедрi української лiтератури у Львовi не сидiв др. Франко, котрий був би виробив ряд ученикiв i сам був би дiстав можнiсть написати iсторiю української лiтератури. Супроти того, що не задовольнено сiй справедливостi, були Його приятелi безсилнi, як безсилна сьогоднi людина супроти вiйни.

* Добрий заробок, Панталаха, Малий Мирон, З бурливих лiт.

При дослідях з історії літератури ставало Франкови в пригоді добре знання історії, бо й сам досліджував історію та писав історичні студії, а крім того глибоке знання українського фольклору й етнографії. Відоме Його кількатомове прецінне видання галицько-українських приповідок.

Ніколи не відмовляв ся писати популярних розвідок і оповідань, ряд котрих у першій мірі друкувала львівська „Просвіта“, та сама „Просвіта“, головний виділ котрої аж у 1908 р. предложив на загальних зборах товариства вибрати Його почесним членом, що загальні збори прийняли з великим одушевленням.

* * *

Хто був свідком Його тяжкої хвороби й бачив, як Франко не міг жити без праці, як вічно снував нові пляни, задумував нові праці й видання, тому ставало дуже тяжко на серці на вид сього мученика, котрий у Своім життю міг мати вдоволення тільки з власної творчости й наглядних успіхів Своєї безустанної праці — щораз сильнішого зросту українства в галицькій Україні. Він сам є символом сього розвитку галицьких Українців в останніх 40 літах.

Навіть у часі московської інвазії випустив друком грубий том праць, писаних польською та німецькою мовами в рр. 1886—1890 у перекладі з Своїми поясненнями й додатками п. з. „В наймах у сусідів.“ Ся публіцистична діяльність Франка, що забрала Йому добру половину цілого життя, що мала такий величезний вплив на розвиток громадської думки, на жаль найменше відома українській суспільности, бо захована в сотках річників найріжнородніших часописей по бібліотеках. А сі праці Франка, думаємо, дали-б пребагато молодим адептам на народніх трибунів.

Словом, у Франкови тратимо другого по Шевченкови Генія, знаменитого українського новеліста, найвизначнішого історика української літератури, невмирущого каміняря на шляху нашого політичного поступу в тісних взаєминах з заходом Європи, основника радикальної партії, що оживила ціле наше політичне життя.

В 1913 р. святкувала галицька Україна сороклітній ювілей літературної праці Франка: комітет молоді уладив академію в честь Франка, комітет старших під проводом проф. Ст. Томашівського зібрав до 30 тисяч корон ювілейного дару, що стало дуже в пригоді Покійникови в часі московської інвазії, та видав збірник літературних і наукових творів своїх і чужих письменників для пошани Франка, а ще дещо довершити перешкодила війна.

На здоровлю занепадав Франко від кількох літ щораз більше, а минулої осені проявив ся занепад здоровля в такій мірі, що можна було бояти ся близької катастрофи. Під весну переніс ся знов до своєї віллі при вул. Понінського ч. 4. В останніх тижнях так уже ослаб, що не міг ходити, але сидів у кріслі або лежав. Помер у неділю, 28 мая, о 4 год. попол., не тратячи до кінця свідомости. Похорон відбув ся в середу 31 мая.

Як за життя терпів безмірно, так і смерть заскочила Його серед світової воєнної заверюхи. Та хоч маси тих, що зявили ся-б в иншій часі на Його похороні, не могли зробити того, — над Його домовиною сумує кожда українська душа, куди ні загнала-б її доля.

М. Журав

Великі Роковини (1798—1898).

(Закінченне прологу).

... Предивне диво!
Тайна поміж тайн страшних!
Се-ж Енеєві потомки!
Та що стало нині з них?
Ті, що перед сто літами,
Як згорів наш рідний дім,
Накивають йому пятами
Не задумались зовсім, —
Ті під материні крила
Знов згорнули ся в любові
І бажають в рідній хаті
Рай зготовити собі.
І дивить, горять їх очи
Тим самим огнем святим,
Як горіли тої ночі,
Коли друг мій, побратим,
Коли славний, безталанний,
Щирий батько наш Богдан
У важкій годині скликав
Запорожців на майдан.
Тямлю ніч сю як сьогодні!
Вколо нас реве Дніпро
І клекоче Ненаситець,
Камяне гризе ребро.

А в степу напроти Січи
Се не хижая сова,
А кодацька ляцька кріпость
Свої кігті висува.
У Богдана сльози в оці,
Та огонь в душі, в словах.
„Згинем, браття, або в гору
Піднесем свободи стяг!
Згинуть, нам одна дорога,
Чи в кайданах, чи в війні;
Хто ненавидить кайдани,
Тому війни не страшні!
Чи послабили ваші сили?
Потушили ся шаблі?
Чи в серцях ви погасили
Дух лицарський взагалі?“
І гучнійше хвиль Дніпрових
Крик козацтва заревів:
„Або ляжем головами,
Або вибем ворогів!“
В жовтім світлі смолоскипів,
Що горіли серед нас,
У очах козацьких блиско
Десять тисяч іскор враз.

Гей, тих десять тисяч іскор,
 То був, браття, той підпал,
 Що підняв страшну пожежу
 Аж по Буга й Сяну вал.
 Гей, тих десять тисяч іскор,
 То був, браття, той розмах,
 Що історію України
 Повернув на інший шлях.
 Бачу, бачу тії іскри! . .
 Мовиш: мало їх? Невжеж?
 Що? На трийцять мільонів
 Десять тисяч не знайдеш?
 Мовиш: де нам взять Богдана?
 Тільки ти придатний будь
 На святе, велике діло!
 Загартуй думки і груди!
 До високого літання
 Ненастанно пробуй крил,
 А Богдан прийде як сума
 Ваших змагань, ваших сил.
 До великого моменту
 Будь готовим кождий з вас, —
 Кождий може стать Богданом,
 Як настане слушний час.
 Мовиш: нині інші війни.
 Ну, то іншу зброю куй!
 Ум оstri, насталою волю!
 Лиш воюй, а не тоскуй!
 Лиш бори ся, не мири ся,
 Радше впадь, а сил не трать,
 Гордо стій і не кори ся,
 Хочь пропадь, але не зрадь!
 Кождий думай, що на тобі

Мільонів стан стоїть,
 Що за долю мільонів
 Мусиш дати ти одвіт.
 Кождий думай: тут, в тім місці,
 Де стою я у огни,
 Важить ся тепер вся доля
 Величезної війни.
 Як подам ся, не достою,
 Захитаю ся мов тїнь, —
 Пропаде кровава праця
 Многих, многих поколінь.
 У таких думках держи ся
 І дітей своїх ховай!
 Коб лиш чистая пшениця, —
 Буде паска й коровай.
 Чи побіди довго ждати?
 Ждати — довго! То й не жди-ж!
 Нині вчи ся побіджати,
 Завтра певно побідиш.
 Таж не даром цвіт розцвів ся!
 Чейже буде з цвіту плід.
 Таж не даром пробудив ся
 Український жвавий рід.
 Таж не даром іскри грають
 У очах тих молодих!
 Чей нові мечі засяють
 У правицях у твердих.
 Довго нас недоля жерла,
 Доси нас наруга жре;
 Та ми крикнім: Ще не вмерла,
 Ще не вмерла і не вмере!

Іван Франко.

3 гмінденських фотографій.

Обмиєш мене, Господи, ісопом . . . заплакали дзвони.

Страстний Четвер. Сотками жовтих стежок, десятками здвигених на моклаках улиць пливе людська юрба. Тут тащать лавки, коновки, там угілля, дехто з черватим сінником на плечах мов величезний муравель перебираєть ся на другий барак, на новосілле. Видно руді городенські свити, білі з червоними орнаментами кожухи з Жучки та Заставни, тут „шляхетське“, там — німецьке вбранне, мундури всякого типу, породисті собаки, по вулицях ходять важно, обчищуючи носи пальцями, наші Феді, перебрані за фаерманів. Пестрі купки дїтвори, як збір щигликів, на кождім придорожнім патику — радять. На одному клітчасте одіяло хвостом замітає землю, на другому сама сорочка розстегнута на животі, знову-ж инше у претенсійному костюмі „Mädchenhort“у“, якого ніяк не уміє носити.

Перед кождим баракком зачіплене на шнурках сушить ся „біле“, денде як дорогий алмаз на смітнику засвітить красою буковинська хустина, чудово шита. Брудні, витоптані лежанки провітрюють ся на весняному воздуху, по них копошать ся діти, облізли, з червоними очима, пальчиками у рук гострими, як лиликові реберця. Трапить ся і червоеньке як ягідка — така вже врода, кажуть мами — й на бараках буде цвіло . . .

Крізь вікно прилітає, заблудивши, людська розмова. Шумить безлисте гилле. Спомини, жалі, надії — кривавлять.

— Німці на своїх полях роблять, ади, як кваплять ся, радісно їм! А нашому газді серце кровю обкипає . . . (Сиві, коротко стрижений вус, лица повні зморщин, в одного з них риси готського патриція).

— Я в мами як квітка собі гойдала ся, а тепер молодости моєї ніде не видко . . . (Притулившись до себе раменами, йде в напрямі церкви двойко дівчат).

— А ви, Докійко, паски ще й не розчиняли? — шипить злобно жовтий як морква каліка на костилях на зустрічу молодіці.

— За горами наша паска зостала ся, Андрію . . . лебедить жіночий голоє (лагідний такий)!

— Хата вимащена, чічки золоті на покуті, садок барвінком обріє, а я . . . Сорочка газді мягенька, та й вам . . .

— Андрію, мой, зоставте . . .

Чути риданне.

Дві молодіці з купою шпитальних одієл на плечах.

— Торік у Страстний Четвер я таких делікатних писанок понаписувала, з другого села приходили дівки дивитись, казали, в цілім краю таких не буде, як мої. Писала, як птах на весні жибонить, що найвеселішими красками

закапувала. А як у піч понесла, щоб запекли ся, сама у церкву ішла, — сорочка качельцями шита, бинда на мені шовковенька . . . Тепер мої писанки по світу покотили [ся.

Стихло.

— Взяв Німець мою конину на фільварок, корону на день обіцяв . . . Тепер привів — не моя худібка та й не моя! Стегна видно, шкіра пооблізала . . . Я головою була у бараки, як побачила свою працю! Боже, Боже . . .

— Цитьте, Параско, словами біди не завяжете.

— Гей, скільки вже людських сліз тут поплило! Млин був би пустив сею водою . . .

Пішли.

— Мамко, а тато прийдуть на Великдень? (пятилітнє дівча, держить ся цупко маминої запаски).

— Або ти, бідо, знаєш свого тата?

— А знаю, зуба прецінь не мають. Вдома все хотіли пироги їсти, а тепер пішли на війну . . .

— Сакраменцький клюку! — біситься чеський „Post“, загаяючи кольбою до купи людей, що вийшли з „гліду“. Скачуть через містки, підносять пиль червоними ковдрами, закиненими на плече від весняного холоду, у дівчат розпущені коси, чорні, мокрі, як гадюки, — на голих грудях необохлі від води наміста. Несуть з собою затхлу струю пари з купелі, дріботять босими ногами по гостроверхім шутрі.

— Сакраменцький клюку! . . .

— Йой! Чути крик, тонкий, як бритва. Хтось клене дико, хтось розливно смієть ся. Малі діти нявкають, як кошенята, голови у них спливають нафтою, поропані ноги тріскають, печуть. Мама дують на кровцю синіми губами. У фабриці гуде сирена.

— А там, чим далі, вечірньою годиною віє. Гмінденська машинерія звільнює темпа. Із дахів якихось домів, що світять чорними челюстями вікон, ребрами драбин, дощок, злізають робітники. Під почту заїзджає останній віз. У шпиталі тихне плач немовлят і сухий крик сестер. Вазони на вікнах і фляшки з молоком розпливають ся в тіни. Деся там, недалеко „березової брами“* ляще діточе гайворонне, як вдома, весною, на толоці. Церква освітлена рясно, стіни знадвору спливають сепією, — будівля подобає на текту-

* Кладбище.

рову коробку, в якій нарисовано і виповнено плинним золотом шнур квадратиків. Люде як ручай пливають. Засувають ся на ніч тяжкі двері маґазинів, змінюють ся варти.

Перед будинком управи бараків снуєть ся там і назад „помішаний“ Микола.* Шинеля жовнярська та й кучма пелехата на голові. Під кучмою лице сухе, майже недвижне. Осінній лист без соків . . . Хромає дрібку, як Яков після боротьби з Богом. Двадцять кроків там — двадцять назад. Виминаючи мене, кожний раз поривисто здіймає кучму й муркотить щось у роді привіта. Відповідаю — і Микола смієть ся пів соромливо, — пів гордо. Якже? Його привіт має, бач, ту саму людську ціну, як колиб уклонив ся сам пан „шпехтір“, або і єгомость. Наближуючись вдєсате, він подає в собі щасливість, зовсім як мужичок, що перший раз їде трамваєм. Видержує лінію. Видержую і я.

Говорить сам з собою.

— Чотири воли орали, два сиві, а два чорні.

— Від ранка до вечера орали сей Гмінд чотири воли. (Пошпотуєть ся, як паниця, безсилий).

З каварні бухає ароматний пар кави. Сутий, баритоновий голос виводить:

„O, komm' zurück, ich rufe dich,
Isolde mit der weißen Hand“ . . .

На заході багровіють якісь кораблі з обхлків чи дельфіні. В церкві маєстатично відзиваєть ся дзвін на євангеліє.

Микола хрестить ся широко, потому говорить скоромовкою:

— А ворона вивела діток і всі попадали в кулешу. В тіло входить кисень, а в душу розсіяна сила світова.

Поліз за пазуху, тер груди і тоном тоскливого докору комусь бормотів:

— І ніхто не їде в путь Христову . . .

Йдучи мимо, я поклала руку на його плечі.

— Ви йдете, рідний, правда?

Просто та запевнено відповів:

— Я йду.

Потому натиснув кучму на голову та пропав у пітьмі бараків, як тяжка мана.

Гмінд, у день Світлого Празника 1916.

Катря Гриневичева.

* Недокінчений студент гімназії.

По десятиох роках російської конституції.

Дня 28 квітня ст. ст. святкувало російське громадянство десятилітній ювілей російського „парламентаризму“; в сей день зійшла ся перший раз Державна Дума. Великого одушевлення не викликало свято російської конституції ані в політичних кругах, ані в пресі. Парламентаристи зійшли ся на товариські обіди, а преса присвятила статі з оцінками сучасного моменту й порівнаннями сучасного з минулим. Оскільки поміркованими зробили ся російські політики, видно з того, що переважна більшість їх безмірно тішить ся з того вже, що Дума змогла загалом проістнувати так довго; що з неї зробило ся за сей час, про те вони не хочуть подумати.

Російські реакціонери цілком задоволені з Думи. Гострих нападів на Думу з нагоди її десятилітнього ювілею не видно не лише в „Новім Времени“, а навіть і в „Голос-і Руси“ або в „Колокол-і“ й інших реакційних органах. Ліберали-ж закривають очі на небувале зміцненне російської реакції і

старають ся переконати себе й інших, що за десять років пустив російський конституціоналізм глибокі корні, які вирвати буде не легко.

Більш відкрито висловлюєть ся про Думу радикальний „День“, зазначаючи песимістично, що задля думського ювілею найбільш характеристично являєть ся та обставина, що він відбуваєть ся в часі відрочення самої Думи, й додає, що за десять літ звязок Думи з народом і її вплив на російське життє не збільшив ся, а навпаки зменшив ся. Се мусіли-б признати й ліберальні часописи, колиб вони не бояли ся порушити своєю відкритістю свята російської „конституції“.

А треба сказати, що реакція в Росії зростає швидко та в небувалих розмірах, починаєть ся переслідуванне навіть тих громадських організацій, що найбільше послужили заборничим цілям російського уряду, а властиво военно-промислових комітетів. І „Новое Время“, що вміє держати ніс

у напрямі урядового вітру, пише вже про них: „Геройські вчинки“ воєнних промислових комітетів зробили ся предметом гірких мірковань російської преси; урядові „Петроградські Вѣдомости“ говорять з приводу недотикальності громадських організацій: „Усім тим, хто має нахил нападати лише на офіційні організації та з піною на устах обороняти громадські організації, треба сказати: нападайте, але не забувайте прикладати тойже самий ступінь критичности й до громадського почину. Треба відрізнити суспільних діячів від суспільних діячів у знаках наведення; коли перші заступують на гаряче співчуттє та піддержанне і являють ся безумовно необхідними в державнім життї, то других треба виганяти з нього яко небажаний і злочинний елемент. Отже „патріотичні“ воєнно-промислові комітети зробили ся, коли не в цілїм своїм складі, то в усякім разі в 4/5 його, як то будемо бачити з урядового проєкту їх реорганізації, „небажаним і злочинним елементом“.

„Голосъ Руси“ пише до сього: „В пресі промайнула вістка, що воєнна управа признала необхідним перевести ревізію московського воєнно-промислового комітету. Випадок з воєнно-промисловим комітетом у Красноярську показує, що така ревізія дійсно необхідна й не може обмежити ся самим лише московським комітетом.“ Воєнно-промисловий красноярський комітет, у склад якого крім представників промислу та торгівлі входили й такі поважні особи, як архирей і якийсь генерал, уславив ся тим, що постачав військї чоботи дуже невисокої якості. Як повідомляє кореспондент „Нового Времени“, Курдюмов, у російській армії є страшна недостача обуви, одна воєнна управа зробила навіть пропозицію обути деякі частини армії в постолї. В таких умовах не можна назвати дуже патріотичними красноярських махінацій з чоботами для війська. Можна мати сумнів, чи урядові ревізії збільшать патріотизм воєнно-промислових комітетів; тай ледве чи ревізії матимуть лише сю шляхетну ціль. На точне провадження грошевих справ, правда, ніколи

не слабували російські організації офіційні та громадські, але домагання більшої контролі над громадськими організаціями підносили ся в останнім часі лиш тоді, коли уряд готував проти них якісь нові репресії. Так і тепер жадних ревізій воєнно-промислових комітетів ще не переведено, а правительство вже виробило проєкт їх реорганізації, на основі якої сї комітети мають складати ся в 4/5 з представників ріжних урядів і лиш в 1/5 з представників громадянства. З нагоди сєї реформи пише „Утро Россіи“: „Апетит наших реакціонерів дуже великий і ледве чи він задовольть ся самими воєнно-промисловими комітетами. Нашим иншим громадським організаціям, які працюють для оборони рідного краю, — а в першій мірі земському й міському союзови треба-б пам'ятати французьку поговорку, що апетит зростає в часі їдженнї; сьгодні ськасуєть воєнно-промислові комітети, а завтра земські та міські союзи. На демобілізацію громадських сил можуть зважити ся лише ті елементи, які хочуть здемобілізувати загалом цілу Росію, що бореть ся з запеклим ворогом.“

В тім, що в обороні воєнно-промислових комітетів виступив так завзято саме орган московських капіталістів „Утро Россіи“, нема нічого дивного, бо саме промисловці та купці заробляють найбільше на війні і в їх інтересах є продовжувати її можливо довше. Але ледве чи народні маси, безмірно стомлені війною, захочуть піддержати російських лібералів з їх капіталістичним крилом в їх войовничих заходах. Нема найменшого сумніву, що російські народи співчуватимуть у більшій мірі демобілізації всякого роду ніж дальшому збільшенню тягарів війни.

Виступ російського уряду проти воєнно-промислових комітетів, земського й міського союзу та инших громадських організацій російського войовничого націоналізму є належитим дарунком лібералам у часі десятилітнього ювілею російської конститутції.

М. Троцький.

За місяць.

(Війна — Мир).

Місяць май приніс важні політичні та мілітарні новинки: велику австрійську офензиву на італійсько-тирольським фронті, мирне поладженне конфлікту Німеччини з Америкою, а вкінці: last not least поголоски про мир. Та се вже не поголоски, а справжні вигляди на мир, коли забирають слово дипломати такої категорії, як Бетман-Гольвег, Грей, Аскіт і Вільсон. Зрештою маємо важні події також у внутрішній політиці осередніх держав, а саме сцентралізуванне всіх справ, які відносять ся до поживи.

На західнім фронті — коло Вердену не зайшли ніякі великі зміни. Все-ж-таки видно деякі поступи німецької армії. 7 мая здобули німецькі війська висоту 304, яка лежить на захід від „Мертвої Людини“ (Mort Homme). — В дальших днях мая поширили німецькі війська здобутий терен, а саме в напрямі Окур (Haucourt), здобуваючи лісок Camard — та на полудне від „Мертвої Людини“ — через обсаженне місцевости Cumières. В боях під Верденом виступила останніми часами 52 французька дивізія, значить, по приблизним обчисленням кругло один мільон французького війська перейшов пекельну машинерію під Верденом. У другій половині мая пробували французькі війська пробити ся на правім березі Маси між місцевістю Одромон (Haudromont) і фортом Дуомон (Douaumont), одначе зовсім безуспішно.

На російським фронті панує від довшого часу повний спокій. Не дивно, що отсеї застїй усіх мілітарних операцій викликає всякі менше усправедливлені міркування про мир з Росією.

На балканським фронті панував через 5½ місяців спокій, аж останніми часами рушили ся болгарські та німецькі війська й перейшли в долині Струми на грецьку територію. Отсе мале непошануванне грецької неутральности було конечне для центральних держав: вони мусїли зайняти вигід-

ніші позиції проти союзної армії Англіїців, Французів і Сербів, яка оперує коло Солуня, на грецькій території. — Коло Солуня сконцентрована тепер і новозреорганізована сербська армія; по звісткам почвїрного порозуміннї має вона числити 85.000 людей.

На турецьких фронтах також нема поки-що нічого замітного. В Арменії зробили Турки на початку сього місяця пробу протиофензиви в долині Чороху. Зрештою спокійно, Росіяне звертають більше свою увагу на внутрішні справи Арменії, яка, як відомо, ще перед війною гравітувала до Росії. Тепер ті симпатії виступають зовсім явно; на чолі сього для Туреччини ворожого руху стоїть Нугар-паша та голова вірменської схисматицької церкви Католикос з Еч-міядсїну.

Через утрату Кут-ель-Амари загрожений у великій мірі англійський вплив на Мезопотамію. поки-що нема тут більших боїв — турецькі війська перейшли до дефензиви, — одначе треба сподівати ся в ближшій або дальшій будуччині живійшій акції. Тутже, в Мезопотамії, перетинають ся дві дороги великих держав Англії й Німеччини: Берлін — Перський Залив — по німецькій стороні — і змаганне до сучопутнього полученнї між Суезом і Індією — по англійській стороні. Як сказано, турецькі війська не зачинають ніякої дальшої акції против Англіїців, зате посунули ся на північний схід від Багдаду напроти російських військ, які оперують у Персії.

Найважніші мілітарні події сього місяця розіграли ся на тирольсько-італійським фронті, а саме у вінцентійських Альпах. Австрійська офензива в сій області зачала ся 15 мая. Головні осередки, з яких вона почала ся, се Folgaria (Vielgereuth, 10 km на північний схід від Roverett-a), Lavarone (Lafraun — 7 km на північний схід від Folgar-ii) та

Вісти.

Складайте жертви на волинські школи. Жертви посилайте на адресу: Кред. Тов. об. „Дністер“ у Львові, вул. Руська, ч. 20, на вкладкову книжечку ч. 9888 та рівночасно повідомляйте про се карткою Бюро Культурної Помочи, Львів, вул. Бляхарська, ч. 11, II пов.

Австрійський Цісарь до української шкільної дівтори Волині. З нагоди святочного відкриття першої української школи у Володимирі Волинським вислано дня 20 мая 1916 до австрійського Цісаря телеграму від дітей через окружну команду. На те прийшла отся відповідь:

До пана полковника Домбровецького, окружного команданта Володимира Волинського.

Відень, Бургі.

Його ц. і к. Апостольська Великість зволив з вдовolenнем прийняти до відома телеграму дітей першої української народної школи в Володимирі Волинським і дякує дітям сердечно за їх чолобитню

З Найвищого приказу

барон Шіссль.

Від Президії Загальної Української Ради у Відні одержуємо отсей комунікат: З огляду на те, що пущена в обіг польськими часописями звістка про мнимий розлад в українським політичним таборі найшла місце також у деяких органах німецької преси, як в Австрії, так і за границею, а довільна інтерпретація пресою деяких фактів з українського політичного життя представляє фактичні відносини в українським політичним таборі у фальшивім світлі, Президія Загальної Української Ради, доповнюючи свій комунікат з дня 12 мая 1916, уважає вказаним подати до відома ширшого загалу отей інформації.

Загальну Українську Раду покликана до життя воля партійних управ і парламентарних груп усіх українських партій, без огляду на краї й держави, та на підставі основних постанов є вона загально-національною репрезентацією українського народу на час війни аж до повороту нормальних відносин, а в політичних справах, що дотикають австрійської України, найвищою та єдиною політичною репрезентацією українського народу назверх. Інші українські організації й інституції зберігаючи свою автономію, координують свою діяльність з головними витичними лініями, вказаними Загальною Українською Радою.

В склад Загальної Української Ради входять делегати партійних управ і парламентарних клубів галицьких партій: національно-демократичної (14, себто 10 + 4), радикальної (6, 4 + 2), соціально-демократичної партії з Галичини й Буковини (5), — делегати управ буковинських партій: національно-демократичної (5) й української народної партії (1); делегати Союзу визволення України, безпартійної політичної репрезентації російських Українців (3). — Разом Рада складаєть ся з 34 делегатів. Президентом Ради є др. Кость Левицький, котрий одночасно є президентом галицько-українського національно-демократичного парламентарного клубу; інші вище перелічені групи: радикальна, соціалдемократична, націоналдемократична галицька й націоналдемократична буковинська мають своїх віцепрезидентів у Президії Ради, заступлений тут також Союз визволення України.

Та обставина, що Загальній Українській Раді волею всіх політичних національних чинників признано репрезентаційне верховенство українського народу на час війни, не зносить ані партій, ані парламентарних заступств, ані автономії сих організацій; вони далі існують і в змінених „воєнних“ обставинах проявляють себе згідно зі своїми цілями та призначенням, лише діяльність їх мусить по постановам Ради координувати ся з діяльністю Ради, а в справах загально-українського значіння й ваги мають інші організації й інституції йти в своїй діяльності за постановами Ради.

В рамках сих основних постанов Ради розвиває свою самостійну політичну діяльність організація російських Українців — Союз визволення України, але не проти сих по-

станов поступають і інші партійні й парламентарні організації, коли забирають від часу до часу голос у національних справах загального значіння.

Річ сама собою зрозуміла, що народні послы до законодатних тіл не можуть ризикувати зі своїх прав заступати повірені їм населенням у мирні часи інтереси, а тим більше не можуть занебувати своїх посольських обовязків, тому в рядах членів Ради ніколи не виринала навіть гадка про скасування або вкорочування прав посольських тіл, хочби для того, що більше половини (14 на 26) присутних у монархії послів парламентарних з Галичини й Буковини є членами Ради, а в самій Раді становлять вони близько половину всіх членів (14 на 34).

Але так само ясною є річю, що існування кількох необеднаних організаційно партійно-парламентарних тіл зовсім виключає, щоб єї тіла могли кожде на свою руку практично займати ся політичними справами загально-українського значіння без шкоди для тіла, а вже цілком виключена можливість, аби одна партійно-парламентарна організація могла виступати від імени цілого українського народу, без участі інших посольських груп і поза Загальною Українською Радою.

Тому чисельно найбільший Український парламентарний Клуб (клуб галицьких національних демократів) підніс в останніх часах гадку про організаційне обєднання всіх посольських груп українських і сотворення сим способом одноцільної загально-української парламентарної репрезентації, котра паралельно з Загальною Українською Радою, при відповіднім поділі чинностей і згідно з політичною лінією Ради, обняла-б ведення вказаних політичних справ.

Якби сю гадку, зреалізування котрої зустрічало в мирних часах непоборні перешкоди, удало ся тепер здійснити, Загальна Українська Рада повитала-б радо сей поступ у консолідації парламентарних заступників у воєнних часах і, не зрікаючи ся своїх прерогатив, перевела-б розмежування компетенцій і взаємних відносин обох політичних формацій.

І в мирні часи і в часі війни контакт між окремими парламентарними групами в важних справах загального значіння в сій чи иншій формі все існував; були й спільні політичні виступи. Коли сей контакт замінить ся організаційно, тим краще.

Усяким припущенням про здекомплетування і розпад Ради перечить факт правильного й безпереривного функціонування Ради та її виконуючого органу — Президії. З боку жадної політичної організації, що через своїх делегатів входять у склад Ради, не підношувано голосу про якісь зміни в організації й обсягу діяльності Ради; ніодна політична група не виказувала досі явних намірів виступлення з Ради.

Супроти всього вище сказаного всякі поголоски про кризи в Раді і тертя між Радою й парламентарними організаціями позбавлені дійсної основи.

Український національний табор є єдиний і єдний тяжкою долею рідного краю й однодушним бажанням у міру сил, при твердих обєктивних обставинах, промостити народови шлях до кращої будуччини, не закриваючи при сїм очей на байдужність до нашої справи одних і ворожі підкопи других.

Президія Українського парламентарного Клубу пересилає нам отсей комунікат з просьбою о поміщення: „Парламентарний Український Клуб“ відбув дня 23 під проводом голови д-ра Костя Левицького цілодневне засідання, на котрім у дальшій виконанню ухвали Клубу з дня 9. с. м. про пожадане зєднання української парламентарної репрезентації на внесення д. віцепрезидента Романчука рішено дати почин до оснування одноцільної української парламентарної організації та в тій цілі порозуміти ся з иншими парламентарними українськими групами. До переведення сього рішення упрошено дд. д-ра Костя Левицького й Романчука

з Клубу, як також радника двору Горбачевського яко члена палати панів, котрі мають починити кроки для скликання спеціального засідання усіх українських парламентарних послів і членів палати панів.

Се рішення в ніч не порушує існування Загальної Української Ради, а всі відмінні поголоски, поширені в тій справі пресою, безосновні.

Опісля голова др. Кость Левицький складав звіт про заходів у справі відбудови краю, як також в інших актуальних справах.

Вкінці рішив Клуб у справі становища „Діла“ в квестії календаря, що воно не згідне з однодушним рішенням усіх компетентних національних чинників, і з приводу незгідного з фактичним станом річи виступу „Діла“ в 124 з 18 мая с. р. проти Клубу звернути ся о відповідні розпорядки до Народнього Комітету.

Від Українського парламентарного Клубу. Відень, дня 24 мая 1916. За Президію: др. Кость Левицький, др. Льонгін Цегельський.

✕ **Віденська преса про смерть Ів. Франка.** Всі віденські німецькі денники подали вістку про смерть нашого найбільшого сучасного письменника й ученого. Більшість з них подала й найважливіші дати з життя й діяльності Покійника. В „Zeit“ у ч. 4913 з 29 мая зазначає ся, як дев'ятимісячна вязниця й симпатії Покійника до бідних тільки переконали Франка, що вибрана ним дорога — добра. „Він став голосити соціалістичні думки в Галичині. В 1890 р. взяв визначну участь у заснуванні радикальної партії. Се була перша українська партія, що на Україні здобула для поступово-демократичних думок право горожанства“. „Die Zeit“ уважає Покійника „без сумніву найвизначнішою постаттю серед української суспільности в другій половині XIX стол. Чільного публіциста певне пригадують собі з як найкращого боку читачі „Zeit“ з його знаменитих статей“. „Arbeiter-Zeitung“ у ч. 149 з 30 мая підчеркує, що через соціалізм Франко „розлютив ще більше шляхту, котра була тоді всемогутньою в краю: вони ненавиділи в нім радикального політика, що пристрасно воював з пануванням несправедливости, соціаліста, що боров ся против економічних привилеїв, і не менше свідомого Українця, що хотів вибороти волю й культуру для свого народу.“ „Польські противники не допустили його до університетської професури. Та серед українського народу росла постійно повага Франка; яко поет і вчений, яко бесідник і публіцист, як соціальний організатор і політичний агітатор мав він довгі роки найбільший вплив на українське духове життя. Франко писав також по німецьки та в колишнім тижневнику „Die Zeit“ і в „Arbeiter Zeitung“ публікував свої знамениті статі. Від яких десятих літ, що правда, притих (очевидно тут враховує мильно часопис і час Франкової інтензивної літературно-наукової праці), а тепер з зворушенням довідуємо ся, що він помер“. У ч. 8111 з 30 мая називає „Neues Wiener Journal“ Франка одним з піонерів нового демократичного й поступового напрямку українства. „Яко незвичайно бистроумний публіцист мав він тривкий вплив на молоду генерацію 80 і 90 рр.“ Далі вірно вважає „N. W. Journal“ Франка найбільшим поетом по Шевченкові, підносить його високу освіту, його пошану для німецької культури й літератури та його тісні звязи з західною Європою. „Щодо того, він просто сотворив епоху“. Далі зазначено, що багато Франкових писань переложено на німецьку мову. „Як ученого добре знали його та цінили славісти“. Се-ж підчеркує „Neue Freie Presse“ в ч. 18596 з 30 мая, „Fremden-Blatt“ у ч. 149 з 30 мая. „Neues Wiener Tagblatt“ уважає Франка в 149 ч. з 30 мая літературним феноменом, що так само знаменито писав по українськи, по польськи й по німецьки. „Reichspost“ надрукувала в ч. 250 з 30 мая довшу, тепло написану статтю проф. В. Калиновича п. з. „Iwan Franko“, де подано найважливіші дати з життя Покійного та схарактеризовано коротко його літературну творчість.

Що писали в 1911 р. „Московскія Вѣдомости“ про російські військові цілі. „Московскія Вѣдомости“ з грудня 1911 р. ч. 272 ось що говорили устами відомого російського націоналіста А. Савенка про політичні цілі в внутрішній міжнародній політиці Росії, в передбаченню міжнароднього оружного конфлікту: „Думають, що причина сучасного напруженого настрою в Європі та зросту мілітаризму, який душить європейську культуру, — франко-германська сварка, до якої пізніше приєднав ся англо-германський антагонізм. Але тепер приєднала ся ще одна причина, яка робить європейську згоду дуже непевною.

Се — галицьке питання. Се палке питання, що чаєє наші великі національні й державні інтереси. І правду казав д. Крамарж, що за Галичину може виникнути війна між Австрією та Росією.

Дійсно, галицьке питання вимагає того чи иншого рішення. Діло тут не в тому, що московський ідеал збирання російської землі ще не здійснив ся й велике діло ще не закінчене. Особлива небезпека в тім, що з східної Галичини вороги Росії зробили мазепинський піємонт. Про те, що з західної Галичини зроблено польський піємонт, я вже й не кажу, бо польське питання для нас — зовсім другорядне, коли його порівняти з мазепинським питанням. Навіть втрата Привислянського Краю не ослабила-б нас, а навпаки зміцнила-б. Але втрата всієї України (в ориг. „Малоросії“), чим погрожує нам мазепинство, яке піддержують вороги Росії, се смертельна рана для великодержавя Росії. От для чого всі вороги Росії зробили з мазепинства таран для зруйнування єдности й цілости російської імперії.

А з того має бути висновок: у коріні всієї нашої політики, як внутрішньої, так і заграничної повинна лежати боротьба з мазепинством, боротьба вперта, пляномірна й рішуча. Там, де розходить ся про цілість Росії, не треба спиняти ся ні перед чим. Ми повинні гасити небезпечну для нас пожежу мазепинства в самому його джерелі (себто в Галичині). Се повинно лежати в основі програми всієї нашої заграничної політики.

Житте висуває на чергу питання про розділ турецької спадщини. Австрія, мовляв, дуже ласа на ту спадщину, але вона добре розуміє, що без Росії не можна поділити Туреччини. На сім й ми мусимо стояти рішуче та міцно. Але чи можлива-ж така згода? Так, вона можлива.

Ми повинні радувати ся, коли Болгарія приєднає до себе Македонію і ми можемо дати Австрії згоду на те, щоб вона проковтнула ще дві турецькі провінції, але за відповідну рекомпенсату. А такою рекомпенсатою може й повинна бути східна Галичина, сей споконвіку російський край, спадщина Володимира Святого.

Хай імперія Габсбургів віддасть нам сю країну. Тоді ми закінчимо „збирати“ російську землю, досягнемо нашої природної етнографічної границі (Карпати) та знищимо мазепинське огнище.“

Евакуація Ровного та Сарн. „Русское Слово“ з 14 мая доносить: „До київського залізничного двірця почали знову напливати втікачі. Серед них багато Жидів, виселених з Рівного та Сарн“.

Зміст: Прометееви України. — Іван Франко. Народе мій... — Іван Франко. — Іван Франко. Великі Роковини 1798—1898 (Закінченне прольоу). — Катря Гриневичева. Згмідських фотографій. — М. Троцький. По десятих роках російської конституції. — к. За місяць (війна—мир). — Вісти: Австрійський цесарь до української шкільної дівчоры Волині. Від Президії Загальної Української Ради у Відні (комунікат). Віденська преса про смерть Івана Франка. Що писали в 1911 р. „Московскія Вѣдомости“ про російські військові цілі. Евакуація Ровного та Сарн.

Відповідає за редакцію: Волод. Біберович.

З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.

